

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep.
0032 OSLO

Deres referanse

Vår referanse
14/00157-8

Vår dato
24.04.2015

FOs innspill til Stortingsmelding om livslang læring og utenforskap

Fellesorganisasjonen (FO) er fagforeningen og profesjonsforbundet for 27.000 barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere. En stor andel av våre medlemmer arbeider i de ulike velferdstjenestene.

FO er enig i behovet for en helhetlig politikk for voksne som har svake grunnleggende ferdigheter. Siden dette berører flere departementer synes FO derfor det er bra at meldingen skal skrives i fellesskap av Kunnskapsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet og Barne,- likestillings,- og inkluderingsdepartementet.

De som faller utenfor dagens system er en svært uensartet gruppe med personer med svært ulike behov. FO mener derfor det er viktig å ikke bare rette innsatsen mot individuelle løsninger og tiltak, men også ha et systemfokus hvor det arbeides for å motvirke strukturer som bidrar til marginaliseringsprosesser. En stortingsmelding om livslang læring og utenforskap må ivareta begge disse perspektivene.

FO mener at en stortingsmelding om temaet må inneholde:

- Forebyggende tiltak for å hindre at mennesker faller utenfor
- En begrepsavklaring knyttet til både hva livslang læring er og hva man legger i begrepet utenforskap og årsaker til utenforskap
- Utdanningssystemets bidrag
- Arbeidslivets bidrag
- NAVs rolle

Forebygging

FO vil innledningsvis understreke viktigheten av gode forebyggende tiltak som hindrer at barn og unge faller ut av skolesystemet, noe som er en risikofaktor knyttet til utenforskap senere i livet. Vi vet at mye av det voksne sliter med og som er årsaker til at de faller utenfor arbeidslivet, bygger på utfordringer og hjelpebehov som kunne vært identifisert på et tidlig tidspunkt i livet. FO mener at barnehage og skole i større grad må være bevisst risikosituasjoner som bidrar til utenforskap senere i livet.

Gjennom samhandlingsreformen og lov om folkehelsearbeid understrekes kommunenes ansvar for planmessig forebyggende arbeid. Dette inkluderer også arbeid med og for barn og unge. I et forebyggingsperspektiv vil det være naturlig å satse på tverrfaglig kompetanse i tjenester og oppvekstarenaer til barn og unge. Særlig tverrfaglig kompetanse i barnehage, skole og SFO vil legge til rette for tidlig intervensjon og mulighet til å forebygge psykososiale problemer og utenforskap. Barnevernspedagoger,

FO

Besøksadresse:
Mariboesgt. 13
0183 Oslo

Postadresse:
Pb. 4693 Sofienberg
0506 Oslo

Telefon:
02380

Telefaks:
94 76 20 18

e-post:
kontor@fo.no

www.fo.no

Bankgiro:
9001.06.35674

Bankgiro kontigent:
9001.08.71394

Foretaksnr.:
870 953 852 MVA

sosionomer og vernepleiere har god kompetanse i forebyggende og endringsrettet arbeid, og bør derfor være en naturlig del av personalet i barnehage, skole og SFO.

Kommunenes satsning på gode oppvekstmiljø for barn og unge er en investering i folkehelse, og sentralt for å hindre utenforskap og sikre livslang læring. Et sterkt fokus på forebygging og tidlig intervensjon knyttet til barn, unge og familier i risikosituasjoner er derfor nødvendig.

Siden fattigdom i særlig grad bidrar til utenforskap er bekjempelse av fattigdom svært viktig. Viktige virkemidler for å motvirke fattigdom blant barn og senere utenforskap er blant annet:

- Gode universelle ordninger og økt barnetrygd, samt minstestønad på sosial hjelp og trygdeytelser inkludert barnetillegg, må minimum ligge på SIFOs satser.
- Gratis barnehage, minimum gratis kjernetid for 4 -5 åringer, skole og skolefritidsordninger, samt fritidsaktiviteter i kommunene.
- Egne barneansvarlige på alle NAV-kontor.
- Kommunale oppvekstplaner som spesifikt må tematisere barn i fattige familier.

Begrepene «livslang læring» og «utenforskap»

Begrepet livslang læring er tradisjonelt knyttet til utdanning og arbeidsliv - utenforskap er derved noe som rammer de som ikke deltar på disse arenaene. Som følge av det, er tiltakene som foreslås også sterkt knyttet til en forventning om at tiltak skal kvalifisere for arbeid. For regjeringen er målsettingen med stortingsmeldingen derfor å utvikle en helhetlig politikk som bidrar til at flere kommer ut i arbeidslivet. FO støtter en slik målsetting, men vil samtidig understreke at denne målsettingen for en del mennesker, er urealistisk. FO mener derfor det er nødvendig å skille mellom utenforskap som følge av manglende deltakelse i samfunnet og utenforskap som følge av manglende deltakelse i arbeidslivet. For mange er det snakk om å bli en del av et samfunn og ha et aktivt og meningsfylt liv og bidra og delta utover det som tradisjonelt regnes som et arbeidsliv. Det innebærer at noe opplæring / utdanning ikke nødvendigvis skal føre til arbeid, men kvalifisere for et mest mulig selvstendig liv preget av mestring. Dette kan for eksempel være språkopplæring og ulik opplæring i praktiske daglige ferdigheter. Slik læring og skolering kan hindre utenforskap og bidra til et meningsfylt og mest mulig selvstendig liv i fellesskap med andre. Derfor mener FO at begrepet utenforskap må handle om mer enn opplæring og det å stå utenfor arbeidslivet, og omfatte inkludering og integrering.

Det samme gjelder begrepet livslang læring som vi mener også kan knyttes til andre områder enn arbeidslivet. Dette må gjenspeiles i forslag til tiltak.

FO mener videre at meldingen i sine forslag til tiltak må skille mellom:

- De som verken er i jobb eller i utdanning, og som av ulike grunner ikke kommer i arbeid
- Personer som har for svak utdanning, manglende grunnleggende ferdigheter og/eller manglende språkferdigheter til å takle økte krav i arbeidslivet
- Personer med funksjonsnedsettelse som trenger tilrettelegging.
- Personer med ulike lidelser som i perioder ikke klarer å stå i arbeid
- Innvandrere som har mangelfulle språkferdigheter eller utdanning, eller som ikke får anerkjent sin kompetanse

Tiltak knyttet til utdanning og arbeid:

Individuelle behov krever ulike tiltak og understreker viktigheten av fleksibilitet og tilrettelegging i utdanningstilbud og arbeidsliv. FO mener derfor at det må iverksettes et vidt spekter av tiltak både innenfor utdanning og arbeidsliv.

Utdanning:

Viktige tiltak

- Utvidet rett til videregående opplæring
- Utvikling alternative utdanningsmåter, for eksempel mer nettbasert utdanning
- Større satsing på arbeidsplassbasert utdanning og bedre samspill mellom utdanning og arbeidsliv med forpliktende samarbeid.
- Tilpassede utdanningstilbud på ulike arenaer som gir muligheter til yrkesopplæring eller kvalifiserer for høyere utdanning. For eksempel i barnevernsinstitusjoner, i rusbehandling og i fengsel
- Mer språkopplæring, og flere timer med gratis norskopplæring enn det som gis i dag.
- Mer realkompetansevurdering for å komme inn på høyere utdanning
- Lettere konvertering av utenlandsk utdanning til norsk slik at innvandrere med formell kompetanse får uttelling for den.
- Større anerkjennelse av «medbrakt kompetanse» hos innvandrere
- Bedre tilrettelegging for etter- og videreutdanning for å sikre at folk blir i jobbene sine og får mulighet til kompetanseheving.

Arbeid

Viktige tiltak

- Tiltak for å sikre tilrettelagt arbeid, både knyttet til arbeidstid, stillingsprosent og arbeidssted
- Trygge, forutsigbare arbeidsforhold
- Fokus på arbeidsmiljø
- Tilskuddsordninger som motiverer arbeidsgivere til å ta inn arbeidstakere med ulike utfordringer
- IA arbeid
- Økt fokusering på segresjons-, marginaliserings- og diskrimineringsmekanismer som foregår i arbeidslivet.
- Tilrettelegging for videreutdanning og kompetanseheving

NAVs rolle

FO mener at NAV har en avgjørende rolle i arbeid med livslang læring og utenforskap og for mange er tett oppfølging og samarbeid med NAV over lengre tid helt nødvendig. NAV-kontorene sitter på verdifull kunnskap om psykososial problematikk og ulike risikofaktorer på både individ og systemnivå. FO mener derfor at det er viktig at NAV-kontorene har nok sosialfaglig ansatte med både tid og kompetanse til i større grad følge opp enkeltpersoner. Dette oppfølgingsmandatet må styrkes. En av de viktigste målsettingene med NAV-reformen er en førstelinje hvor kompetansenivået er så høyt at brukere får veiledning og oppfølging til komme i arbeid og aktivitet på sitt lokale NAV-kontor. FO synes derfor det er paradoksalt at NAV-reformen ser ut til å ha forsterket tendensen til at oppgaver knyttet til avklaring og oppfølging blir anskaffet fra eksterne tiltaksarrangører.

FO mener stortingsmeldingen må inneholde tiltak og forslag på følgende områder:

- **Arbeidsrettede tiltak-**
Arbeidsrettede tiltak er rammefinansiert og et knapphetsgode. Det betyr at det ikke er midler til å gi flere tiltak når budsjettmidlene er brukt opp. FO mener at arbeidsrettede tiltak bør gjøres til en rettighet og finansieres ved overslagsbevilgning.
- **Langtidsmottakere av sosialhjelp**
Innvandrere med diffuse helseproblemer og lite norskkunnskaper står særlig i fare for å falle utenfor, og er et eksempel på en viktig gruppe langtidsmottakere av sosialhjelp. Med rett tiltak er det mange flere som kan komme over terskelen til arbeidslivet. Storskala yrkesrettet norskopplæring er ofte et langt mer treffsikkert tiltak enn ikke-kvalifiserende praksisplasser. Ofte kan det være behov for tiltak som i større grad kombinerer språk- og arbeidstrening. Aktivitet som oppleves lite meningsfull kan tvert imot fungere destruktivt. Det ser ikke ut til at NAV får ekstra ressurser til å gjennomføre den foreslåtte aktivitetsplikten. Da blir det mindre tid til NAVs kjerneoppgaver.
- **Helhetlig tilnærming**
FO mener en helhetlig tilnærming er viktig for brukere i alle livsfaser. FO mener brukermøter er et vesentlig for å legge til rette for livslang læring. Grunnlaget for sosialt arbeid i NAV, det være seg personer med omfattende rusproblemer, psykiske problemer, store og uoversiktlige gjeldsproblemer, er nettopp kontaktetableringen og relasjonen til saksbehandler. For å kunne avdekke slike omfattende problemer, er brukermøtet helt vesentlig.

FOs rapport «Det positive NAVet» og Unge funksjonshemmedes «NAVigator» viser at det nettopp er lavterskeltilnærming, godt sosialfaglig arbeid og tid til god dialog for å finne løsninger for den enkelte. Dette gjelder særlig i møte med unge som ikke mottar ytelser fra NAV, men som har falt eller står nær å falle ut av utdanning eller arbeidsliv. I tillegg ved å se alle planlagte tiltak som en del av et forløp, kan det tydeliggøres hvordan oppfølgingen blir helhetlig og best mulig. Det er også viktig at tiltak ikke utelukkende skal måles etter kvalitetsmål som antall brukere som har kommet i ordinært arbeid. Eksempelvis vil det innenfor tilbudet til personer med psykiske lidelser være behov for rehabiliteringstiltak som ivaretar behov for væresteder, som for eksempel Fontenehus. Dette er viktige tilbud som bidrar til å gi brukerne en meningsfull hverdag.

FO mener at brukere må ha en reell rett til å medvirke når det gjelder valg og utforming av tiltak. Dessuten må brukere ha rett til å klage/anke dersom de er misfornøyde med det arbeidsrettede tiltaket de har fått tilbud om.

- **Utdanning som tiltak må styrkes**
FO mener tiltakene som tilbys i NAV må bli av bedre kvalitet og gi reell arbeidstrening og avklaring. Det er viktig at tiltakene er kvalifiserende og bidrar til å styrke enkeltpersoners mulighet til å komme i arbeid. En rekke kort kortvarige tiltaksplasser med varierende kvalitet, med «CV- og søknadskurs» er det mange opplever å bli tilbudt når de står utenfor arbeidslivet. Realiteten er at mange har behov for kompetanse og kvalifiserende utdanning. Uten fullført

videregående utdanning eller grunnleggende kvalifikasjoner er det vanskelig å få plass i det norske arbeidsmarkedet. Det aller meste av arbeidsmarkedet krever yrkesfagkompetanse eller høyere utdanning.

- **Fokus på de utfordrende overgangene for personer med utviklingshemming**
Overgangen mellom ulike livsfaser er ekstra utfordrende for personer med utviklingshemming og kognitiv svikt. Det innebærer ofte brudd i nære relasjoner fordi primærkontakt og andre støttepersoner ikke følger med fra barnehage til barneskole, fra barneskolen til ungdomsskole og ungdomsskole til videregående. Tilsvarende brudd skjer ved alle viktige overganger gjennom hele livsløpet. Kontinuiteten i tjenesteutøvelsen er for dårlig, og antall tjenesteytere for høyt. Dette gjør hverdagen og livet lite forutsigbart, det skaper usikkerhet og stress, og i verste fall utagering og vedtak om bruk av makt og tvang. FO mener at etablert kunnskap og kompetanse må utnyttes bedre gjennom økt bruk av tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid på alle arenaer. Dessuten at overgangen fra utdanning til arbeid må sikres, særlig samarbeidet mellom skole og NAV. FO mener at alle har rett til utdanning. Derfor må loven sine krav om tilrettelagt undervisning få reelt innhold. Flere vernepleiere, barnevernspedagoger og sosionomer i skolen kan bidra til tilrettelegging for læring. Personer med utviklingshemming må også ha mulighet for utdanning etter videregående skole
- **Arbeid og aktivitet viktig for personer med utviklingshemming**
Mange arbeidsgivere er positive til å ansette personer med behov for tilrettelegging, det er derfor nødvendig at systemer som skal bistå i tilretteleggingen er fleksible og lett tilgjengelige. FO anbefaler at det etableres en egen jobbstrategi for personer med utviklingshemming og personer med kognitiv svikt.

Med vennlig hilsen

Mimmi Kvisvik
Forbundsleder

Inger Karseth
Rådgiver

